

BÍRÓ DONÁT

A RÉGENI ORSZÁGOS VÁSÁROK

Régen az Erdélyi-medence északkeleti felén, a Mezőség peremén, a Görgényi-havasok aljában, a Maros és Görgény folyó összefolyásánál fekszik; a hegyvidék (Kelemen- és Görgényi-havasok) és dombvidék (Mezőség) találkozási mentén fontos közlekedési utak kereszteződésénél alakult ki. A Felső-Maros mentén, észak–déli irányban itt halad át a közúti és vasúti forgalom; kelet felé a Görgény völgyébe és Szovátát érintve Székelyudvarhelyre vezet az út; északnyugatra Dedrád, Széplak, Bátos, valamint Beszterce vidéke közelíthető meg, Kolozsvárra pedig a Mezőséget kelet–nyugati irányban átszelő úton juthatunk el. A kedvező természeti-földrajzi adottságok hozzájárultak Régen gazdasági fejlődéséhez, vásárvárossá való alakulásához. A régeni vásárokon találkozhatott a környékbeli hegy- és dombvidék vásáros népe; itt cserélődött ki a Felső-Maros, a Luc meg a Görgény völgye, valamint a Mezőség lakóinak számos ipari és mezőgazdasági terméke. A hegyvidék embere itt értékesítette a fát és faipari termékeit, a fűrész-, asztalos- és kádárárut, a szitát, a szita-keretet, a szekeret, az épület- és tűzifát, de itt cserélt gazdát a gyapjú, az állati bőr és a bőrből készült áru, valamint a felhajtott lábasjóság is. A Mezőség, a Nyárámente és a közeli falvak lakói pedig gabona-, zöldség- és gyümölcsfélékkel keresték fel Régen piacait.

A város, kedvező helyzete következtében, a Mezőséget keretező vásárhelyek (Marosvásárhely, Marosludas, Torda, Kolozsvár, Szamosújvár, Dés, Bethlen, Beszterce stb.) egyik láncszeme volt. A régeni kisiparosok áruikkal felkeresték a helybeli, valamint a környékbeli és távolabbi helységek vásárait, így részt vettek az egymástól eltérő természeti adottságú és fejlettségű vidékek lakóinak sokféle és változatos árucseréjében. Hasonló szerepet töltöttek be Kolozsvár, Torda, Marosvásárhely, Beszterce stb. kisiparosai is, amikor saját piacaikon kívül felkerestek más helységeket, többek között a régeni vásárokat is.

A hajdani régeni vásárok tanulmányozása lehetővé teszi annak vizsgálatát, hogy a nép életében milyen volt az árucseré gazdasági, társadalmi és művelődési szerepe. Az erdélyi vásárok összképének megközelítéséhez ma már jeles tanulmányok segítenek hozzá;¹ a régeni vásárokról szóló leírásunk szintén ebbe a sorozatba kíván beilleszkedni.

A mai értelemben vett Régen az egymással összeépült, majd 1926-ban közigazgatásilag is egyesített Szász- és Magyarrégen, valamint az 1956-ban hozzácsatolt Abafája és Radnótfája községet foglalja magában. Első ma ismert írásos említése, *Regun* néven, abban a birtokadománylevélben olvasható, amelyet II. Endre király kancelláriája 1228-ban bocsátott ki.² Magyarrégenről mint különálló településről 1358-ban kelt az első említés.³

1228 után Régen nevével már gyakrabban találkozunk. 1241-ben és 1285-ben a mongolok dúlták fel, nagy anyagi és emberveszteséget okozva.⁴ 1330-ban dékánátusként, 1332-ben pedig mint káptalanság székhelyét em-

lítik.⁵ 1330-ban felépítik gótikus stílusú templomát; ez a reformáció idején, 1551-ben evangélikus (lutheránus) templommá alakult. A XV. századtól kezdve növekedett a város gazdasági, társadalmi és kulturális szerepe. Ugyanebben a században vásártartási és bíraskodási jogot kapott; 1427-ben már vásárhely,⁶ 1434-ben az erdélyi vajda megerősítette vásártartási jogát.⁷ A XVI. és a XVII. század folyamán többször feldúlták és kifosztották az ellenséges hadak: 1564-ben Miksa császár, 1603-ban Básta hadai, míg 1661-ben a törökök portyázó seregei pusztították,⁸ de viszontagságos története ellenére tovább tartott fejlődése. A XVI. századtól gazdasági szerkezetében változás állt be: a kézművesség és a kereskedelem részaránya megnőtt a mezőgazdasággal szemben, ám ez utóbbi a kézműves és kereskedő lakosság túlnyomó többségének továbbra is mellékfoglalkozása maradt.

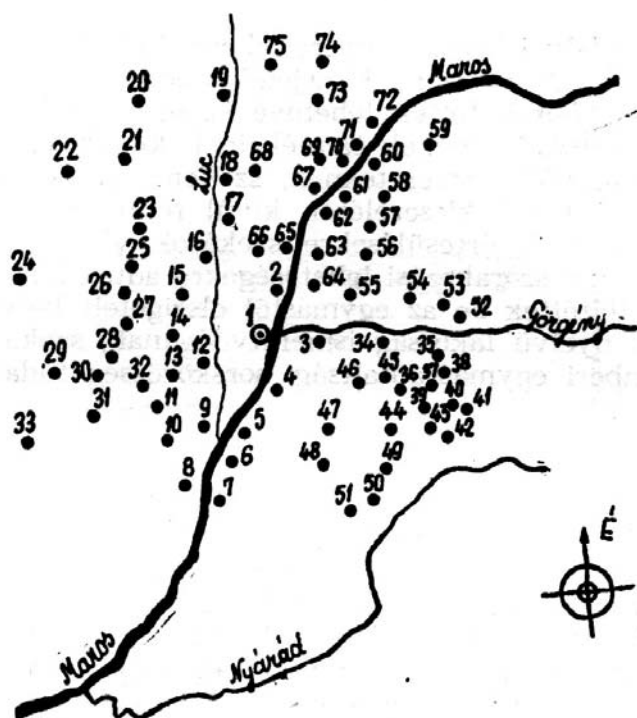
A kézművesség fejlődésével a mesterek szakmai szervezeteket, céheket létesítettek. Mivel a kézművesek száma a XVI. században még csekély volt, érdekeik védelmére vegyes céhbe tömörültek. A kézművesség fejlődésével a XVI. század végétől kezdve megalakultak a mészárosok, a szabók, a tímárok, a szíjgyártók, a csizmadiák stb. önálló céhei. Az utóbbiak III. Károlytól nyertek önálló céhalapítási jogot.⁹ A XVIII. században tovább gyarapodtak a különféle mesterségek, és megnövekedett a céhek száma. A mesterségek elszaporodása és sokfélesége kitűnik egy 1749-ben kelt összeírásból:¹⁰ akkor Régenben 17 céh működött, közülük a tímárok (36 mester), a csizmadiák (34 mester) és a kádárok (30 mester) szakmai szervezete volt a legnagyobb.

A céhek kézműves termékeikkel elsősorban a várost és a környező helységeket látták el, de áruikkal jelen voltak a távolabbi vidékek piacain is. A város kézműveseinek Szebenben, Medgyesen és Erdély más központjaiban is voltak elárúsító helyeik.

A tőkés termelési viszonyok serkentőleg hatottak a helység gazdasági fejlődésére, iparára és kereskedelmére. A gazdasági fellendülés nyomán Régen a Felső-Maros vidék egyik ipari és kereskedelmi központja lett. E szerepének elismeréseként 1863-ban szabad királyi várossá nyilvánították.¹¹ Két járásnak és 66 falunak lett a központja; az alsó járáshoz 41, a felsőhöz 25 falu tartozott. 1872-ben törvényhatósági joggal ruházták fel. Ezt a jogát az 1876. XX. te. értelmében megszüntették és az akkori Maros-Torda vármegyéhez tartozó rendezett tanácsú várossá nyilvánították.¹²

A XIX. század végén a város fejlődésére kedvezően hatott a Maroson és a Görgény folyón zajló tutajozás, a Régeni Tutajkereskedő Társulat megalakulása (1866), valamint a Marosvásárhely–Régen (1885), majd később a Régen–Déda közti vasútvonal megépítése (1905). A várost érintő vasúti hálózat 1906-ban a Laposnyai erdőségek irányába kisvasúttal gyarapodott. A vasút lehetővé tette a város bekapcsolódását az ország gazdasági forgalmába; meggyorsította a személy- és áruszállítást, elősegítette az ipar fejlődését, sok munkalehetőséget biztosított, és fellendítette a helység piaci forgalmát.

A XIX. század hetedik évtizedétől kezdve Régenben fűrész- és szeszyarak alakultak, de a város gazdasági életében továbbra is a kisiparé maradt a legfontosabb szerep. 1900-ban 6552 lakosából 3504 személy tar-

I. A régi vásárok egykori vonzásköre: 1. Régen – Reghin, 2. Marosfalu – Suseni, 3. Görgényoroszfalu – Solovăstru, 4. Petele – Petelea, 5. Körtvélyfája– Periș, 6. Gernyeszeg – Gornești, 7. Sáromberke – Dumbrăvioara, 8. Sárpaták – Glodeni, 9. Vajdaszentivány – Voivodeni, 10. Toldalag – Toldal, 11. Unoka – Onuca, 12. Beresztelke – Breaza, 13. Nagyfülpös – Filpișu Mare, 14. Kisfülpös – Filpișu Mic, 15. Szentandrás – Sîntu, 16. Dextrád – Dedrad, 17. Széplak – Goreni, 18. Bátos – Batoș, 19. Monorfalva – Monor, 20. Vajola – Uila, 21. Ludvég – Logig, 22. Teke – Teaca, 23. Tekeújfalva – Lunca, 24. Nyulas – Milaș, 25. Harasztos – Frunzeni, 26. Kozmatelke – Cozma, 27. Tancs – Tonciu, 28. Faragó – Fărăgău, 29. Királyfalva – Crăiești, 30. Nagyerce – Ercea, 31. Bala – Băla, 32. Körtekapu – Poarta, 33. Mezörücs – Riciu, 34. Görgényszentimre – Gurghiu, 35. Görgényorsova – Orșova, 36. Kakucs – Căcuciu, 37. Szentmihály – Sînmihai de Pădure, 38. Kincses – Comori, 39. Soropháza – Șerbeni, 40. Alsóoroszi – Urisiu de Jos, 41. Felsőoroszi – Urisiu de Sus, 42. Felsőköhér – Chieru de Sus, 43. Alsóköhér – Chieru de Jos, 44. Nádas – Nadășa, 45. Felsőbölkény – Beica de Sus, 46. Alsóbölkény – Beica de Jos, 47. Péterlaka – Petrilaca de Mureș, 48. Marosjára – Iara de Mureș, 49. Jobbágytelke – Sîmbriaș, 50. Hodos – Hodoșa, 51. Ehed – Ihod, 52. Libánfalva – Ibănești, 53. Görgényhodák – Hodac, 54. Kásva – Cașva, 55. Görgénysóakna – Jabenita, 56. Oroszidecs – Deleni, 57. Idecspaták – Idicel, 58. Fickó – Fițcău, 59. Füleháza – Filea, 60. Marosoroszfalu – Rușii Munți, 61. Magyaró – Aluniș, 62. Holtmaros – Lunca Mureșului, 63. Felsőidecs – Ideciu de Sus, 64. Alsóidecs – Ideciu de Jos, 65. Marosvécs – Brîncoveni, 66. Lövér – Luieriu, 67. Disznajó – Vălenii de Mureș, 68. Erdőszakál – Săcalu de Pădure, 69. Marosliget – Dumbrava, 70. Monosfalva – Măiorești, 71. Maroskövesd – Pietriș, 72. Déda – Deda, 73. Alsórépa – Rîpa de Jos, 74. Felsőrépa – Vătava, 75. Gledény – Gledini

tozott iparos családhoz, a lakosság 53,48%-a. A kisiparosok száma ekkor 677 személy volt, az összes iparos 97,55%-a.¹³

A kisiparosok nagy száma és az általuk előállított sokféle, jó minőségű áru lehetővé tette a Régen gazdasági vonzásköréhez tartozó több mint 70 mezőgazdálkodó helység lakóinak ellátását városi ipari termékkel, de ugyanakkor a város szükségleteinek kielégítését is mezőgazdasági eredetű és falusi háziipari termékekkel (I. térkép).

A város és a falu közötti árucseré lebonyolításában fontos szerep jutott a vásároknak. A falvakra kiterjedő modern kereskedelmi hálózat előtti időkben a vásárok tették lehetővé az egymástól eltérő természeti adottságú és fejlettségű vidékek termékeinek kicserélését, ugyanakkor a vásárhelyek a különféle ismereteknek, szellemi javaknak is cserehelyei voltak. Az anyagi javak kicserélésén kívül fontos társadalmi-kulturális szerepük volt: különféle értesülésekre, szokások, viselkedésformák megismerésére és egyúttal szórakozási lehetőségekre adtak alkalmat. A vásárok fontos szerepet tölthettek be az egymástól elszigetelt helységek, a különböző eredetű és nyelvű lakosság ismeretvilágának, szokásainak kiegyenlítésében, az emberi egymásrataltságot, sorsközösséget tudatosításában.

Állatvásárok

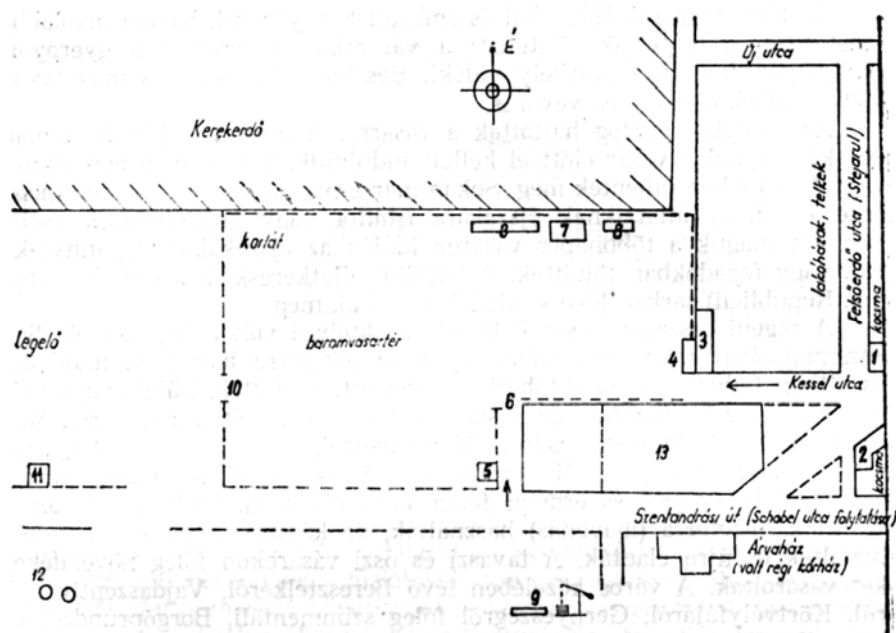
A XIX. század végén és a XX. század elején a régeni állatvásárok Erdélyben a legnevezetesebbek közé tartoztak. A XX. század eleji jellemzés szerint Régen „... állatvásáraitól híres az erdélyi részeken, Székelyföldön pedig forgalmánál fogva az első helyen áll”.¹⁴

A helységben évente négyszer tartottak *nagyvásárt*, vagyis országos vásárt; ezek – a kirakóvásárokat megelőzően – 6–9 napos állatvásárokkal kezdődtek. A februári és októberi nagyvásár hat napig tartott: az első három nap volt a ló-, az ezt követő három nap pedig a marhavásár. A májusban és augusztusban megrendezett nagyvásár első három napján tartott a juh-, utána a ló-, majd a szarvasmarhavásár, három-három napi időtartammal. (A XIX. század végi és a XX. század eleji naptárak öt-napos szarvasmarhavásárt hirdettek, ezek azonban a gyakorlatban három nap alatt lejártak.) Az 1930-as évek végétől kezdve – a négy nagyvásáron kívül – decemberben is tartottak állatvásárt.¹⁵

Az országos *állatvásárokat* (*tîrg de vite, Viehmarkt*) a századfordulón a várostól nyugatra, a *Kerekerdő* mellett, a cserefa korláttal bekerített mintegy 400 m hosszú és 200 m széles *Baromvásártér*en tartották (II. térkép). A második világháború után a vásárteret megkisebbitették, 200 m hosszúságban és 150 m szélességben betonkerítéssel vették körül. Az 1920–30-as években gyakran megtörtént, hogy a fakorláttal körülvett vásártérre nem fért be a roppant mennyiségben felhajtott szarvasmarha. Azok az eladók, akik kívül maradtak, a vásártér melletti legelőn árusították állataikat.

A vásártérre három irányból lehetett bejutni: keletről a *Veres fogadó* mellett, nyugatról a *Két tölgyfa* nevű hely felől és délről a *Régi Kórház* felől. A megkisebbités óta csak a déli oldalon van bejárat. A vásárteret keleten a román temető és lakóházak, északon a *Kerekerdő* nevű tölgyes, a nyugati és a déli oldalon legelő övezi. A vásártér bejáratával szembeni kútra és itatóvályúra különösen a nyári meleg időkben volt és van nagy szükség.

A vásártér északi szélén, kelet–nyugati irányban az *italmérők* és a *pecsenyesütő kofák* 12–15 deszkasátra sorakozott. E sátrak egy részét a *kofapecsenye* sütésére és árulására, másik részét a kofák éjjeli szállásaként használták. A kofák és az italmérők deszkasátrai között a *Cinkus-*

II. A régi *baromvásártér* és környéke a XX. század első évtizedeiben: 1–2. *kocsmá*
 3. *Veres fogadó*, 4–5. *vámház*, 6. *bemenő kapu*, 7. *Cinkusház*, 8. *pecsenyesítő kofák*, *italmérő*
sátrak, 9. *itató hely*, 10. *oldalbejáró*, 11. *vámház*, 12. *Két tölgyfa*, 13. *temető*

ház állott: ebben és a *Veres fogadó* mellett írták át a *baromleveleket* (marhacédulákat). A napokig tartó országos baromvásárok idejére ideiglenesen alkalmazott öt-hat írnok naponként 1200–1500 átírást végzett. A *Cinkusház*ban tartózkodtak az állatorvosok (Arthur Adleff, Puskás József) is, akik ellenőrizték a *baromleveleket*, és a beteg vagy beteggyanús állatokat nem engedték behajtani a többi állat közé.

Az 1920–30-as években az állatvásárookra több tízezer vevő és eladó érkezett: a *Luc*, a *Felső-Maros* és a *Görgény völgyéből*, a *Nyáradmentéről* és a *Mezőségről* egymást követő csoportokban hajtották az állatokat a piacra. Ilyenkor a vásártér felé vezető utcákban olyan sok volt az állat, hogy alig lehetett tőlük közlekedni.

A vásárba érkező állatfelhajtók a barompiac felé vezető utcák végén, a *sorompóknál* vámot fizettek. *Vámoló hely* volt a *Schobel utca* (ma *N. Grigorescu*) végén, a *Kessel utca* (ma *G. Coşbuc*) sarkán és a *Két fánál*. A *vámellenőrök* utóbb is megvámolták azokat, akik a sorompóknál nem fizettek. A *Schobel utcában* többnyire *Petele*, *Alsóbölkény* és *Bereszteleke* irányából jöttek a vásárosok, a *Kessel* és *Új utcán* (ma *Petru Maior*) *Marosfelfalu* és *Dedrád* felől, a *Két fánál*, a *Hujadomb* tetőn át, a régi *Besztercei úton* a *Mezőségről* hajtottak állatokat.

Az állatvásárlás hosszú alkudozások közepette ment végbe, s a vásárkötést *kézadással* és *áldomással* pecsételték meg. *Áldomásivásra* az *italmérő* *deszkasátrak* előtt, a *Kessel utca* végén lévő *kocsmákban*, a *Veres fogadó pálinkás szobájában* vagy a város más *kocsmáiban* került sor.

Eladásra nemcsak Régenből és említett környékéről, hanem távolabbi vidékekről is hajtottak állatokat: a vásárokat felkeresték a gyergyói, csíki, nyárádmenti, Udvarhely vidéki, Beszterce környéki és még távolabbi vidékek eladói meg vevői is.

Az állatokat gyalog hajtották a vásárra. A messziről jövőknek már egy-két nappal a vásár előtt el kellett indulniuk. Útközben ismerősöknél vagy *fogadókban* pihentek meg. Sokan már a nagyvásár előtti napon megérkeztek, hogy állataiknak éjszakára *istállót* vagy *beállóhejet* keressenek. Ők maguk a többnapos vásárok idején az éjszakákat magánházakban vagy fogadókban töltötték. A külföldi állatkereskedők a *Bálház utca* (ma Republicii) sarkán lévő szállodában háltak meg.

A régeni országos vásárok közül az októberi volt a legnagyobb. Sokan májusban szarvasmarháikat a havasi legelőkre hajtották, majd ott és otthon felhizlalva, az októberi vásáron értékesítették. Füleházáról hajtották a legszebb ökröket, de hasonlóan keresettek voltak a Dédáról, Marosoroszfaluból, Maroskövesdről, Marosligetről, Monosfaluból, Magyaróról, Vajdaszentiványról, Monorfalváról, Alsó- és Felsőrépáról hozott szimmentáli, svájcer és erdélyi fehér fajta ökrök is. Ezek egy részét a vásárlók *hízatásra* (igavonás) használták, de később az idősebbeket felhizlalták és újra eladták. A tavaszi és őszi vásárokon főleg növényeket vásároltak. A város közelében lévő Beresztelkéről, Vajdaszentiványról, Körtvélyfájáról, Gernyeszegről főleg szimmentáli, Borgóprundról és környékéről pirostarka fajteheneket, míg Vajoláról, Bátosból, Dedrádról, Görgényhodákról, Libánfalváról, Beszterce környékéről és más helységekből inkább lovakat hajtottak piacra. A májusi juhvásárra az állatokat Lövérből, Monorfalváról, Alsó- és Felsőrépáról és más Régen körüli falvakból hozták; ezeket a gyergyóiak, a csíkiak és más vidékek lakói vásárolták meg.

A keresletre jellemző, hogy külföldi állatfelvásárlók is érkeztek Ausztriából, Németországból, az első világháború óta pedig főleg Olaszországból. Ezek a vevők – a több nyelvet beszélő zsidó ügynökökkel együttműködve – felhizlalt szarvasmarhákat vásároltak, majd vonattal szállították el azokat.

A régeni állatvásárok XIX. század végi forgalmát a vasúton elszállított szarvasmarhák nagy száma is érzékelteti: például 1895-ben 7405,¹⁶ 1896-ban 14 593¹⁷ állatot szállítottak el a vasútállomásra. (Ekkor még csak Marosvásárhely felé vezetett vasút.) Az állatok vasúti szállítása később is folytatódott. A megkérdezett volt vasúti alkalmazottak és a vasútállomás közelében lakó mai öregek egybehangzó véleménye szerint egy-egy országos állatvásárról száznál több vagon állatot szállítottak külföldre. A 78 éves id. Bódis Miklós kötélgyártó visszaemlékezése szerint egy-egy nagyvásár idején a kötelesek több mint 1000 *marhakötelet* adtak el a vasúton szállítandó állatok számára, a vasúti szabályzat ugyanis nem engedte, hogy a vagonokban elhelyezett állatokat régi, gyenge kötelekkel kössék meg.

Az állatkereskedők leginkább hízott szarvasmarhákat kerestek, de lovat, juhot és sertést is vettek. A felvásárolt szarvasmarhákat ismertető jellel látták el: színes krétával farukra felírták az új tulajdonos nevét, vagy ollóval szőrükbe ismertető jelet vágtak. A fogadott *állathajcsárok*

a felvásárolt állatokat a Baromvásártér közelében összerelték, és onnan negyvenes-hatvanas csoportokban a Kessel, Bálház, Sós (Sării) és *Vasút utcán* (Gării) át a vasútállomásra hajtották. Ez a hajtas kisebb-nagyobb megszakításokkal 10 órától estig tartott. Ilyenkor a vasútállomás felé vezető utcák, különösen a keskeny Kessel utca egész nap hangos volt a hajcsárok kiabálásától, ostorcsattogtatásaitól és az állatok bőgésétől.

A vasútállomáson az állatorvos ismét ellenőrizte az állatokat, majd az előre megrendelt vagonokba terelve, gyors szállítmányként még aznap útnak indították. Különösen a 9–12 mázsás bikák hajtása és a rakodóról a vagonokba való beteretése volt látványos. E nagy súlyú, hatalmas méretű állatokat *kapocánnal*¹⁸ (a bika orrára erősített vaskarikás rúddal), valamint kétoldalt az állat szarvára és lábaira erősített kötelekkel hatnyolc ember terelte be a vasúti kocsiba. A juhokat az erre a célra épített külön rakodóról emeletes vagonokba hajtották. A fogadott állatkisérők a szállítás idején etették és itatták az állatokat.

A külföldi állatkereskedők nemcsak a piacról, hanem a szeszfőzdék melletti hizlaldákból is vásároltak hizott ökröket, miként 1896-ban a régi szeszgyárakról és állathizlalásukról olvashatjuk: „Négy szeszgyára van, amelyek egyike nagy hizlálóval van egybekötve, ahol állandóan 500–600 szarvasmarhát kövérítenek a bécsiek részére.”¹⁹ A szeszgyárak tulajdonosai – Farkas Mendel, Klosz Sámuel, Kosch és Schobel, valamint Krausz János – a hizott marhákat osztrák és német állatfelvásárlóknak adták el.²⁰ A Farkas-féle szeszgyár melletti hizlaldában századunk 20–30-as éveiben is folyt a hizlás: a gyárból kikerülő malátát és moslékot csöveken vezették be az istállóba. Az évenkénti több száz hizott szarvasmarhát külföldi vagy hazai: bukaresti, ploiești-i, nagyváradi és más helységi mészárosoknak adták el.

A régi országos állatvásárok arányait a századforduló táján jól érzékeltetik a következő adatok:

Felhajtott szarvasmarha:		Ebből eladva:
1891-ben	110 000	38 194 ²¹
1893-ban	74270	61 400 ²²
1895-ben	40600	18 050
1896-ban	60000	17 640
1897-1901-ben	32 468	16031
1898-1903-ban	40 610	19 375
Felhajtott ló:		
1893-ban	5680	3200
1895-ben	6000	3300
1901-ben	4444	3298
1903-ban	465	3052
1908-ban felhajtott szarvasmarha:	28 731	12 495 ²³
ló:	4387	1587
juh, bárány:	5764	3820

Ezek a számok az állatvásárok nagy forgalma mellett egyúttal a csökkenő irányzatot is jelzik: a XX. század elején a takarmányhiány, valamint a száj- és körömfájás miatt megadott az állatállomány, következés-

képpen az állatvásárok forgalma is. Ugyanakkor, mivel a vasút és a közúthálózat kiépítésével a gazdasági fölösleg folyamatosan és gyorsabban levezetődött, a hajdani nagyvásárok szintén veszítettek jelentőségükből.

Az országos állatvásárok a város gazdaságát és lakosságának életszínvonalát ilyenkor jelentősen befolyásolták. A gazdák az állataikért kapott pénzből a kisiparosoktól és a kereskedőktől ipari termékeket vásároltak. A vásári bevételek hozzájárultak a város különböző társadalmi rétegeinek anyagi gyarapodásához, serkentették az ipari, kereskedelmi és pénzügyi tevékenységet.

Régebben a régi országos baromvásárokat a csütörtöki hetivásárok állatvásárai egészítették ki; ezeket a régeni és környékbeli helységek eladói és vevői látogatták. A század első évtizedeiben a hetivásárokon a Baromvásártér északi felében szarvasmarhát és lovat, a déli részen, a bejáratnál sertést – napjainkban csak sertést árulnak. Az eladók a város vonzásköréhez tartozó helységekből jönnek, a vevők túlnyomó többsége pedig helybeli. Időnként a régeni sertéspiacot távolabbi vevők (pl. Suceava mezőgazdasági termelészövetkezeteinek állatértékesítői) is felkeresik.

Kirakóvásárok

A több napig tartó állatvásárokat egynapos *kirakóvásár* (*tîrg de țară, Jahrmarkt*) követte (III. rajz). A város főterén a téli vásárt február 19-én (Zsuzsa napján), a tavaszt május 12-én (Pongrác napján), a nyárit au-

III. *Kirakóvásár* 1951-ben az egykori főtéren. Müller Gusztáv festménye után rajzolta Baróthi Ádám

gusztus 10-én (Lőrinc napján), míg az őszt október 23-án (Szeverin napján) rendezték. A téli vásár volt a legkevésbé látogatott; forgalmát tekintve a tavaszi meg az őszi volt a legnépesebb. A földművesek ugyanis a tavaszi nagyvásáron szerezték be a nyári mezőgazdasági munkákhoz szükséges eszközöket, az őszi vásáron pedig a téli ruhaneműt, a mezőgazdasági termékek tárolásához szükséges kádárarut, cserép- és vasedényt, valamint más nélkülözhetetlen ipari cikket vásároltak. A városi lakosok ekkor szerezték be a téli hónapokra szükséges gabonát, zöldséget, gyümölcsöt, kádárarut és egyéb mezőgazdasági meg háziipari termékeket.

A kirakóvásárok a baromvásároknál sokkal látványosabbak és hangulatosabbak voltak. Látványosságaik közé tartoztak az egymás mellett sorakozó sátrak és a sokféle áru, köztük a változatos színű és formájú csizmák; ezeket rudakra aggatva szállították az inasok a sátrakba. A vásárok színes forgatagát növelte a népviseletbe öltözött vásárosok tarka tömege. A vásári hangulathoz hozzátartozott a csemegék fogyasztása (mézespogácsa, fonott kalács, kofapecsenye), a különböző szórakozások (a *lupuhinta*,²⁴ vagyis körhinta, a *csónakhinta*), a „jövendőmondó” cédulát húzó *papagáj*, a *jósnők* és a *lutriások*, azaz szerencsejátékosok stb. Ne feledjük a *panorámát* se: egy olyan sátor, amelyben az érdekes képeket nagyítóüvegen át lehetett nézni.

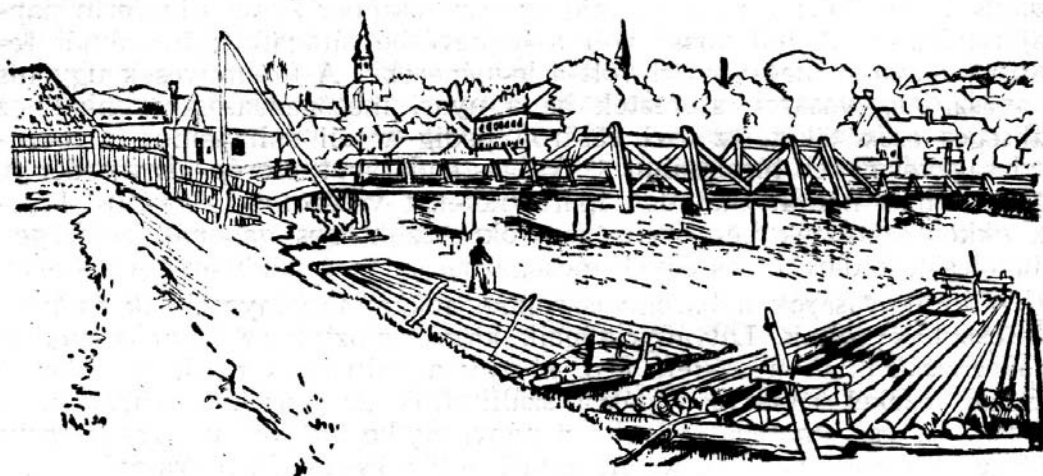
A régi vásárok hangzavarát fokozták a portékájukat kínáló bazárosok rigmusai. Ezek közül kettő így hangzott:

*Hét, hét, hét,
Hét a Pálma gumisarok,
Máma mindent olcsón adok!
Fene egye meg a gyárost,
Úgyis én vagyok a káros!*

*Hét, hét, hét,
Hét az ára, hét,
Minden darab hét!
Hét az ára licitálva,
Minden darab elprédálva,
Hét, hét, hét,
Minden darab hét!*

Érdekes események és alakok fűződnek a régeni vásárok történetéhez. Az öregek közül többen emlékeznek az 1912. május 13-i kirakóvásárra. E Pongrác-napi reggel szép, zavartalan vásáros napot ígért, a szép idő azonban nem tartott sokáig: déltájban nyugati irányból az eget nagy sötét viharfelhő borította el. A hirtelen támadt szélvihar oly erővel söpört végig a piactéren, hogy az elárusítóknak még arra sem jutott idejük, hogy értékes portékájukat – többek pénztartó dobozukat – biztos helyre tegyék. A forgószél feldöntötte a vásári sátrakat, az áruk egy részét – főleg a rövidárosok áruit – felkapta és a közeli háztetőkre repítette. A szélvihart felhőszakadás követte; ez a vásárteret és a környező utcákat arasznyi mély tóvá és gyors patakká változtatta, magával sodorva a forgószél által szétszórt árukat. A vihar okozta ijedtség meg a kár felmérhetetlen volt.

Az 1930-as években a kirakóvásárok elmaradhatatlan alakja volt a Bálhoz utca sarkán Silberstein, a köszörűs, Berta néni, a gyümölcsáros, és a Sós utcával szemben, a sátrak között tanyázó félkarú és féllábú kintornás. Nagy fehér kakaduja a jobb vállán trónolt, és hosszú, görbe cső-

IV. *Vámház és vámsorompó a Maros egyik hidjánál a század elején.* Korabeli képeslap tén rajzolta Baróthi Ádám

rével húzta ki a keskeny ládikóból a jókívánságokat, tanácsokat, jóslatokat tartalmazó *szerencsecédulát*.

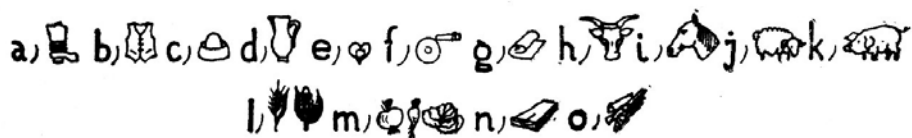
A városba vezető utcák és a Maroson átvezető hidak elején *vámsorompók* és *vámházak* állottak (IV. rajz); itt az érkező eladóktól szekerükért és árujukért vásárvámot szedtek. A helybeli árusok a piacon fizették meg a vámot. A Görgény völgyéből, valamint a Felső-Maros környékéről érkező tűzifaárusok a magyarrégeni részen és a radnótfajai Maros-hídnál természetben: egy-egy hasáb tűzifával fizettek.

A helyi elárúsítók egy részének (csizmadiák, szűrszabók, kádárok, szűcsök, szíjgyártók, asztalosok, kötelesek stb.) a piacon hagyományos helyük volt. Másoknak (zöldség- és gyümölcsárusok stb.) a kisiparosoktól el nem foglalt helytől függően a *vásárbíró* megváltoztathatta az előző vásárokon elfoglalt helyét. Ezért a jobb hely miatt mind a helybeli, mind a máshonnan érkező eladók egy része már a vásár előtti napon felütötte sátorát; mások csak a vásár napján, korán reggel foglaltak helyet.

A kirakóvásárokon többnyire a város kisiparosai és a környékbeli falvak lakói által előállított termékeket árulták. A felkínált bőrnemű, konfekció, faedény és egyéb faáru többségét a régeni csizmadiák, szűcsök, tímárok, szíjgyártók, szabók, kádárok, kerekesek és asztalosok készítették, ugyanakkor jöttek a távolabbi helységek (Nagyvárad, Arad, Kolozsvár, Torda, Székelyudvarhely, Csíkszereda stb.) eladói is (V. térkép).

A mintegy 400 m hosszú és 60–150 m széles, észak–déli irányban húzódó piactéren a sátrak többsége kelet–nyugati irányban állott (VI. térkép).

A 20–30-as években a vásártér északi részén, a járda mellett kapott helyet az *ószér*. Az ócskásoktól délebbre 6–8 m széles utat hagytak a közlekedő szekerek részére. Ez út mellett, a kerekesek közelében működtek a vásár előtti napon felszerelt körhinták. Nagyobb fiúgyermekeket hajtották, s ennek fejében egyszer-egyszer ők is felülhettek rá. A *körhintások* hangos zeneszóval csábították magukhoz a közönséget.

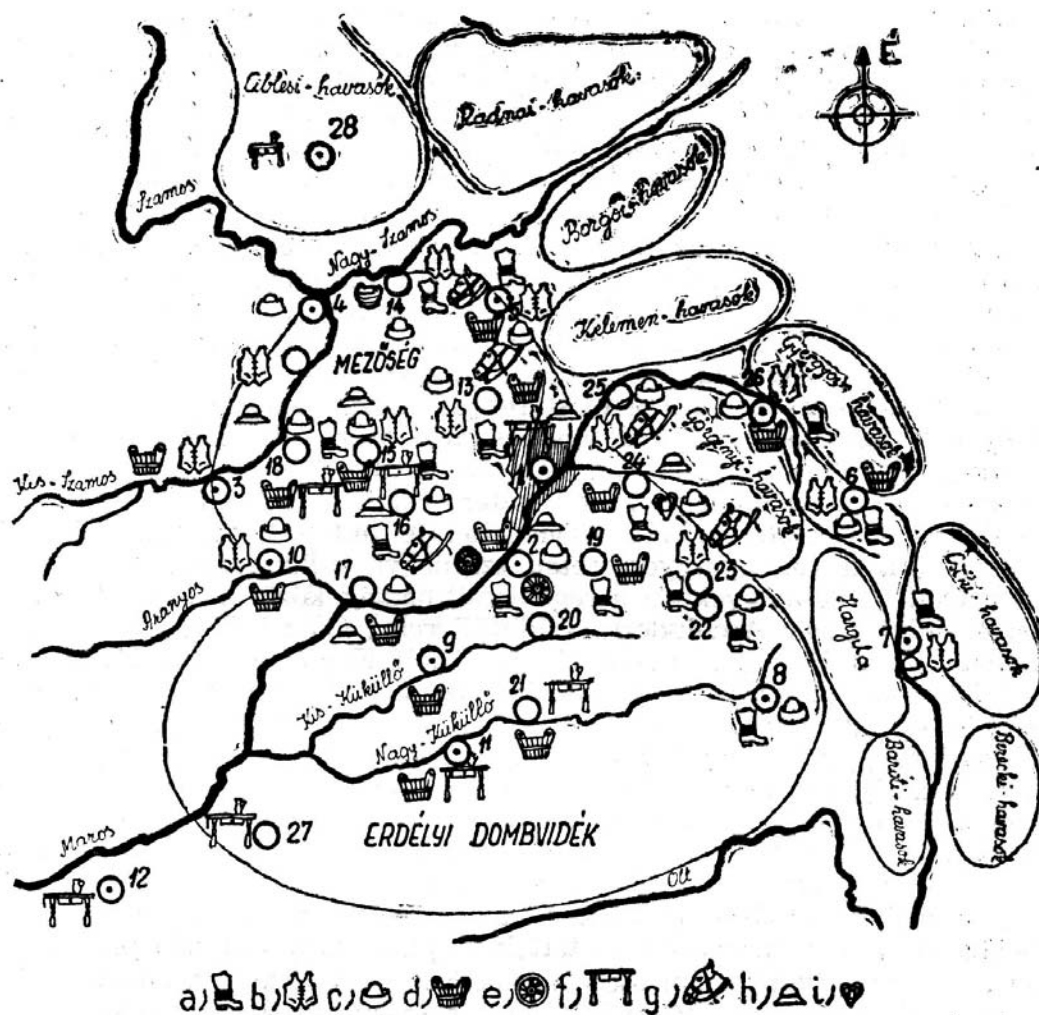
V. A régeni vásárok felhozatala: a) csizmadiák, b) szürszabók, c) szücsök, d) deszkások, e) pogácsások, f) bazárosok, g) rőfösök, h) szarvasmarha, i) ló, j) juh, k) sertés, l) gabona, m) zöldségfélék, n) fűrészáru, fából készült háziipari termékek, o) tűzifa. 1. Régen – Reghin, 2. Marosvásárhely – Țirgu Mureș, 3. Kolozsvár – Cluj-Napoca, 4) Dés – Dej, 5. Beszterce – Bistrița, 6. Gyergyószentmiklós – Gheorgheni, 7. Csíkszereda – Miercurea-Ciuc, 8. Székelyudvarhely – Odorheiu Secuiesc, 9. Dicsőszentmárton – Țîrnăveni, 10. Torda – Turda, 11. Teke – Teaca, 12. Sárom – Sărmaș, 13. Mezőrűcs – Riciu, 14. Marosludas – Luduș, 15. Mócs – Mociu, 16. Nyárádszereda – Miercurea Niraj, 17. K-rond – Corund, 18. Görgényszentimre – Gurghiu, 19. Déda – Deda, 20. Maroshévíz – Toplița, 21. Szamosújvár – Gherla, 22. Segesvár – Sighișoara, 23. Kovászna – Covasna

A májusi és augusztusi vásárokat *gyorsfényképészek* is felkeresték; négyszögletű sátraikat vagy kifeszített mintás vásznaikat a körhinták közelében szerelték fel. Leginkább az ünnepi ruhába öltözött parasztfényképészek le magukat.

répfazekat és korsót, a 30-as évek óta díszes, mázas bokályokat, vázákat, tányérokot, vizeskancsókat hoztak. A görgényszentimrei mesterek főképp vörös mázatlan cserépedényt (virágcserepet, vizeskorsót, tejeslábast és kisebb fazekat, tányért, kannát, mosogatótalat, káposztafőző fazekat stb.) árusítottak. A régeniek (Adolf Ballischer, Johann Belger, Kerekes Vilmos) virágcserepek, vizeskorsók, káposztafőző fazekak mellett kancsókat és perselyeket is kínáltak.

A vásári komédiások meg a fazekasok déli szomszédságában a kisiparosok sátorosait a *csizmadiák* sátrai nyitották meg. A vásárokon áruló kisiparosok közül az 1920–30-as években ők voltak a legtöbben: számuk megközelítette a kétszázat is.²⁵ A sátrakat a helybeli mesterek az ipartestületbe való felvételük sorrendjében, négy sorban állították fel. A nem társulati tagok és az idegen mesterek az üresen maradt vagy az utolsó helyeket foglalták el. Az idősebb és módosabb mesterek magukban, a nemrég önállósult fiatalabbak társulva árultak. A vásárokra néhány csizmadia Marosvásárhelyről és Besztercéről is eljött, mint ahogy a régeniek is felkeresték a VII. térvázlaton feltüntetett, valamint az údziszentpéteri, ditrói, gyergyóremetei, szárhegyi, csikkarcfalvi és makfalvi vásárokat. A 30-as években a régeni csizmadiák közül a legidősebb mesterek, mint Lazár Archiudean, Bálint Ferenc, Gavril Cherecheș, Csíszér Mihály, Josef Ehrmann, Fodor Gyula, Adolf Kugler, Gustav Müller, Petru Sălăgean és mások lágy, kemény szárú férfi és női, illetve kecskebőrből készült női *kordován*csizmát árultak; ez utóbbi lehetett piros, illetve drapp, zöld vagy piros szegélyű fekete csizma. Gyergyóban, Csikban és a Nyáradmentén különösen kedvelték a Bálint Ferenc műhelyében készült egyenes vagy görbe, kemény szárú zsinóros *magyar*, valamint a Csíszér Mihály és Laczkó György készítette *rános* szárú *csizmát*. A mezőségi helységek lakói inkább kerek, kemény szárú és női kordován csizmákat vásároltak; ezeket Gavril Cherecheș, Gavril Sava, Petru Sălăgean és más mesterek készítették. A piros kordován csizmák mestere Johann Schön volt, őt „piroscsizmásnak” is nevezték. A csizmákon kívül ugyanezek a mesterek *félcipőket*, magas szárú *fűzős női cipőket* és bakancsokat is kínáltak eladásra. A csizmadiasátrak közelében tanyáztak a *patkolók* (Klementisz Emil, Petru Maier), akik a vásárlók igényeinek megfelelően *szimpla*, *káflis* (két oldalán felhajtott) vagy *rézpatkót* vertek az új lábbelire.

A csizmadiák szomszédságában, két sorban a járda mellett, a *szűrszabók* (Boczog Péter, Kiss Endre, Kleinfeld Samu, Mara István, Papp István, Szmolka Adolf, Szmolka Viktor, Végh Adolf stb.) 15-nél több sátra sorakozott; közülük a Szmolka testvéreknek és Kleinfeldnek voltak a legnagyobb – több mint 10 m hosszú és 4 m széles – sátrai. A szűrszabók fehér, vastag posztóból készített, lábra készülő férfinadrágot: *harisnyát*; fekete, vastag, illetve vékony posztóból varrt *mellényt*; rövid *férfifelöltőt* (mikádó) és *térdradrágot* (bricseszadrág) árultak. Ezenkívül *cájból* (olcsó pamutszövetből), *lódenből* (vastagabb, bolyhos szövetből) és *kovásznai szövetből* *kis- és nagykabátot*, *pantallót*, *buggyos* és *térdradrágot* árusítottak. Megrendelésre fehér vékony abaposztóból nadrágot is készítettek. A régeni szűrszabók a helyi piacon és a VII. térvázlaton

VII. A régeni kisiparosok erdélyi vásárhelyei: a) csizmadiák, b) szűrszabók, c) szücsök, d) kádárok, e) kerekesekek, f) asztalosok, g) szíjgyártók, h) kalaposok, i) pogácsások. 1. Régen – Reghin, 2. Marosvásárhely – Țirgu Mureș. 3. Kolozsvár – Cluj-Napoca, 4. Dés – Dej, 5. Beszterce – Bistrița, 6. Gyergyószentmiklós – Gheorgheni, 7. Csíkszereda – Miercurea-Ciuc, 8. Székelyudvarhely – Odorheiu Secuiesc, 9. Dicsőszentmárton – Țîrnăveni, 10. Torda – Turda, 11. Medgyes – Mediaș, 12. Szászváros – Orăștie, 13. Teke – Teaca, 14. Bethlen – Beclean, 15. Sárom – Sărmaș, 16. Mezőrűcs – Riciu, 17. Marosludas – Luduș, 18. Mócs – Mociu, 19. Nyárádszereda – Miercurea Niraj, 20. Erdőszentgyörgy – Sîngiorgiu de Pădure, 21. Erzsébetváros – Dumbrăveni, 22. Korond – Corund, 23. Parajd – Praid, 24. Görgényszentimre – Gurghiu, 25. Déda – Deda, 26. Maroshévíz – Toplița, 27. Szászsebes – Sebeș, 28. Lápos – Țirgu Lăpuș, 29. Szamosújvár – Gherla

feltüntetett helységekön kívül áruikat elvitték a szászlekenicei, ditrói, szárhegyi, gyergyóalfalusi, csíkkarcfalvi vásárookra is.

Az augusztusi és októberi kirakóvásárokat a nagyvárad, kolozsvári, marosvásárhelyi és más városok *készruhaárusai* is felkeresték, s a férfiruhák mellett bőséges női *kis- és nagykabátválasztékot* kínáltak. Örvendtek is ennek a régeni nők, mivel a helyi kereskedők (Goldmann Her-

mann, Blum Margit, Frank Hermann, Kleinfeld Viktor) üzleteiben csak férfiruhát lehetett kapni.

A Piactér nyugati részén, a szűrszabók meg a csizmadiák sátrai mellett, észak–déli irányban a *rőfös* és *rövidárus* sátrak húzódtak. Ezekben méterárut (szövetet, selymet, kartont, sárga- és fehérvásznat), kötöttárut (hárászkendőt, sálát, hosszú és rövid szárú harisnyát, kesztyűt), fejkendőt, kötényt és egyéb holmit kínáltak.

A szűrszabók déli szomszédságában, két sorban – az Ipartestületbe való felvételük időrendjében – a helybeli kádárok következtek. Régenben a 30-as években mintegy 30 kádármester működött.²⁶ Többségük (pl. Kiss József és Norbert Schwob) fenyőfából, néhányan cserefából dolgoztak. A vásárban sokféle és változatos árujuk sorakozott: tavasszal fenyőfa vízhordó *légej* és *kártya*, továbbá *vizescseber*, *dézsza*, cserefa *véka*, *kútveder*, fenyőfa *mosóteknő*, *fejősajtár*, *vajköpülő*, ősszel *káposztáskád*, *lió* (töltike), *boroshordó*, szőlőszedéshez használt *puttony*. A régeni kádárárut messze földön ismerték és értékelték. Az itteni mesterek faedényeikkel a VII. térvázlat helységein kívül eljutottak a bonyhai, besztercei, szászlekenicei, tekei stb. vásárookra is.

A kádárok mellett helyezkedtek el a *szűcsök*, szomszédságukban a tímárok és a *szíjgyártók*. A szűcsök 12–15 sátrat állítottak, *bundasapkát*, *börmellényt* és *bekecset* árultak. Közülük a 30-as években Kohl István és Molnár József volt a legidősebb, legtapasztaltabb mester. Az őszi és téli kirakóvásárokat a helybeli szűcsökön kívül dési, szamosújvári, besztercei, dicsőszentmártoni, tekei és más helységek szűcsmeisteri is felkeresték, a régeniek viszont áruikkal megjelentek a gyergyóalfalusi, szárhegyi, ditrói, maroshévízi, valamint a VII. térvázlaton feltüntetett helységek vásárain is.

A szűcsök déli szomszédai a tímárok és a szíjgyártók voltak mintegy 10 sátorban. A tímárok kiszabott *bocskorokat* és *talpat* bocsátottak áruba; ezeket leginkább a környék hegyvidéki parasztjai vásárolták. A 20–30-as években a városban dolgozó mintegy 40 tímármester közül kevés járt vásárba, mivel áruikat a csizmadia-, cipész- és szűcsmeisterek már otthon megvásárolták tőlük. A szíjgyártók (Egon Binder, Josef Kondert, Friedrich Krafft, Friedrich Nösner, Papp Károly, Friedrich Regius, Hermann Theil, Adolf Vetter, Johann Weltzer stb.) rézcsatos *hámat*, *kantárt*, *kötőféket*, *tarisznyát*, *korbácsot*, széles *tüszőt*, *nadrág- és bocskorszíjat* vittek piacra. Ezeket leginkább a Görgény-völgyi, Felső-Maros és Luc menti, valamint a mezőségi parasztok keresték. A régeni szíjgyártók a helyi vásárokon kívül a VII. térvázlaton feltüntetett vásárokat járták.

A szíjgyártók közelében, a kórház felé vezető úton túl, a vásártér elkeskenyedő déli részében a *kalaposok*, a *kötelesek* és a *faesztergájósok* sátrai álltak. A kalaposok egy szövetkezeti és két magánsátorban a Görgény-völgyi meg a mezőségi parasztok igényeinek és szokásainak megfelelő, többnyire keskeny- és széles karimájú fekete gyapjú*kalapokat* árúsítottak. Ezek mellett a 30-as évek városi divatja szerint gyapjú- és nyúlszörkalapot is kínáltak. A helybeli kalaposszövetkezet²⁷ elárúsítói a helyi piacon kívül áruikkal megjelentek a VII. térvázlaton feltüntetett vásárokon is.

A kalaposok közelében, kb. 10 sátorban a kötelesek (Bódis Miklós, Illyés András, Julius Kaiser, Ősz Pál, Adolf Schwab, Emil Wermescher, Friedrich Wermescher, Georg Wermescher, J. Belger Wermescher, Johann Wermescher) szénalekötő *szekérkötelet*, továbbá *kötőféket*, *marhakötelet* és *hámistrángot* árultak. Megrendelésre *tutajkötelet* is készítettek. Áruikat elvitték más helységekre is. Például id. Bódis Miklós kötélgyártó említi, hogy apját gyermekként a század elején elkísérte a beszercei piacra, ahol bukovinai kereskedőknek jó pénzért adták el a marhaköteletet.

A kötelesek déli szomszédságában a faesztergályosok (Fall János, Karl Schnell, Adolf Zikeli) *hordócsapokat*, *paradicsomtörőket*, *laskanyújtókat*, *túróborítókat*, *fokhagymatörőket*, *pipákat*, *kulacsokat* stb. kínáltak a vásáros népnek.

Ugyancsak a Piac tér déli részén, a *Fekete kutyának* nevezett vasáru üzlettel szemben, a sátorok sorát a kések (Fazakas Sándor, Petru Suci) és a *kefekötők* (Biró Bálint, Emerich Rössner) zárták. Az előbbieket *konyha-*, *mészáros-* és *zsebkések*et, *borotvákat*, *ollókat*, az utóbbiak *ruha-*, *cipő-*, *köröm-*, *haj* és más *keféket*, *meszelőket*, továbbá *üvegmosókat*, *borotvapamacsokat*, *ecseteket* stb. árultak.

Az említett sátorsorokon kívül a vásártér nyugati és keleti oldalát asztalosok, bádogosok, kovácsok, kerekesek, pogácsások, bazárosok, gabona-, sajt-, zöldség- és egyéb vásári árusok népesítették be.

A helybeli *asztalosok* az Új utca sarkán rakták ki áruikat. A 30-as években közülük többen (Ştefan Boariu, Eduard Keintzel, Samuel Keintzel, Moldován György, Petru Şuteu, Sztéhlik Ferenc, Petru Tomolea stb.) *parasztbútort*: *festett* vagy *flóderezett* (pácerezett) *ládát*, *kanapét*, *ágyat*, *asztalt* és *széket* árusítottak. Eduard Keintzel rendelésre tulipános festésű kanapékat is készített. A régeni asztalosok más helységekre is elvitték áruikat (VII. térkép).

A *bádogosok* (Adolf Bithler, Haltrich János, Eduard Hofdemel, Johann Keintzel, Wilhelm Neugeboren, Schupiter Béla, Schupiter Zoltán, Vajda Ferenc stb.) a vásártér északkeleti részén, az út mellett, különféle háztartási tárgyakat kínáltak eladásra: *mosófazék*, *veder*, *tepsi*, *pléhteknő*, *hurkatöltő*, konyhai *reszelő*, kerti *öntöző*, *személtapát*, *pléhcsupor*, háztetőre való *gomb* és *kereszt*, *kájhacsó* stb.

Ugyanezen az oldalon, a Bálház utca sarkán a *kovácsok* és *kerekesek* helyezkedtek el. A kovácsok (Bereczki József, Rudolf Depner, Klócza István, Alexandru Papuc, Székely Dénes, Zalányi Gyula stb.) és a kerekesek (Mihai Bucur, Traian Conţiu, Dumitru Cornea, Friedrich Depner, Fülöp János, Teodor Halaş, Gustav Maroscher, Molnár József, Dumitru Vultur stb.) *festett*, *lajtorjás*, *kasos szekereket* stb. állítottak ki; időnként a Robert Depner műhelyében készült *hintót* is lehetett venni. Egyik-másik régeni kovács a helyi piacon kívül a marosvásárhelyi, úzdiszentpéteri, mezőrücsi, sármási és mócsi vásárokat is felkereste, mint ahogy a régeni vásárokra szekereiket az alsóbölkényi, görgényszentimrei és idecspataki kerekesek is elhozták. A kerekesek szomszédságában az idecspatakiak, az oroszidecsiek és más helységebeliek *gerebjét*, *favillát*, *osztovátát*, *orsót*, *vetélőt*, *tilót*, *eketaligát*, *boronát*, *létrát* és más szükséges háztartási és mezőgazdasági szerszámot árultak.

A *pogácsások* 15–20 sátra, két sorban, a vásártér keleti részén, a Sós utcával szemben állott. A pogácsaféléket leginkább a marosvásárhelyi (Domahidi Györgyné Kőműves Mária, Egyed Gézáne Bálint Eszter, Kosztándi Mártonné Szenyő Rozália, Párián Jánosné Zahoránczki Mária, Zeitle Józsefné Szabados Rozália), besztercei (Friedrich Fritsch, Kellner Sándor, Ludwig Schuster, Adolf Wolf), dicsőszentmártoni (Orosz Sándor, Toma Miklós) meg a helybeli pogácsások (Ritter Mária és Katalin stb.) kínálták. A marosvásárhelyiek közül a legismertebb és a legtöbb alkalmazottat foglalkoztató pogácsás Domahidiné volt; ő a kirakóvásárokon megbízottaival két sátorban árusított. Egyikben *tordai* és *székejpogácsát*; a másikban finom pogácsaféléket árultak, például kerek és hosszúkás csomagolású *drezdai mazsolást*, *csokoládés* és *vaniliás csomagot*, *dióspuszedlit*, *debreceni tányért*, *komiszkenyeret*, *ánisos mogyoróst*, *mandulás táblást* és más *cifra*, *festett pogácsát*. Az utóbbiaknak többnyire *huszár*, *ló*, *kard*, *baba* és *szív* formájuk volt. Különleges vásári csemegének számított a közepen meghasított, hosszúkás barna *tordai mézespogácsa*. A besztercei pogácsások egyebek között *mézestésztát*, *dióspuszedlit*, a helybeliek viszont inkább *festett pogácsát* és *fonott kalácsot* árultak.

A *bazárosok* mintegy 20 sátra a vásártér északkeleti részén, az út mellett, a bádgosok szomszédságában állott. Sokféle olcsó gyári tömegcikkkel (bicska, fésű, tükör, hajtű, síp, bicska- és nyaklánc, brosstű, gyöngy, játékóra, simlabda, játékbaba, fából készült kis játékok stb.) csábították a vevőket.

A Sós utca sarkán (a mai Universal áruház előtt), a májusi meg az augusztusi vásáron a jobbágytelkiek *szalmakálapokat* raktak ki, ugyanakkor megrendeléseket vettek fel *falvédőkre* is. A mezőfeleiek gyékényből készített *szatyrot*, *házicipőt* és *lábtörlőt* hoztak a piacra.

A tér nyugati oldalán, a *Dedrád utca* (ma Eminescu) sarkán, s délre, a Kessel és a *Hegy utca* (ma Dealului) között a *gabonaárusok* szekerei sorakoztak. A búza, árpa, kukorica és más gabonafélék árusítói jórészt a környék falvaiból – Beresztelke, Kisfülpös, Vajdaszentivány, Marosfelfalu, Marosvécs, Körtvélyfája, Dedrád – és a Mezőség felől jöttek, de érkeztek távolabbi vidékekről is. A felhozatal gyakran oly nagy volt, hogy a gabonát megbízható ismerősöknek hitelben is adták. A városiak és a hegyvidéki helységek lakói kis mennyiségben: vékaszámra, a gabonakereskedők meg a helybeli molnárok viszont nagy mennyiségben: szekérszámra vásároltak.

A Dedrád és Új utca torkolata között a *sajtosok*, a *seprűsök*, a *kosarasok*, a *szitakészítők* meg a *hússütő kofák* tanyáztak. A *juhsajt*ot leginkább a monorfalvi, ludvégi és sajómenti románok hozták eladásra. A *nyírágseprűt* és a *vesszőkosarakat* a dédai, Déda környéki és görgényhodáki cigányok, a *fátyol-*, *drót-* és *lőszőrszítát* meg a *bőrrostát* a régi és marosvásárhelyi szitakészítők (Gligor Suciú, Látyis Albert, Palkó János stb.) árulták.²⁸ A helybeli kofák faszénnel fűtött alacsony pléhkályhákon, nagy lábasokban, bő, forró zsírban süttették a *kofapecsenyét* és a *kolbászt*. A sültet házikenyér-szeletek közé tették, melléje savanyú, illetve kovászos uborkát adtak.

A *zöldségárusoknak* nem volt pontosan meghatározott helyük; általában a vásártér északkeleti és délnyugati részén, a járda mellett gyé-

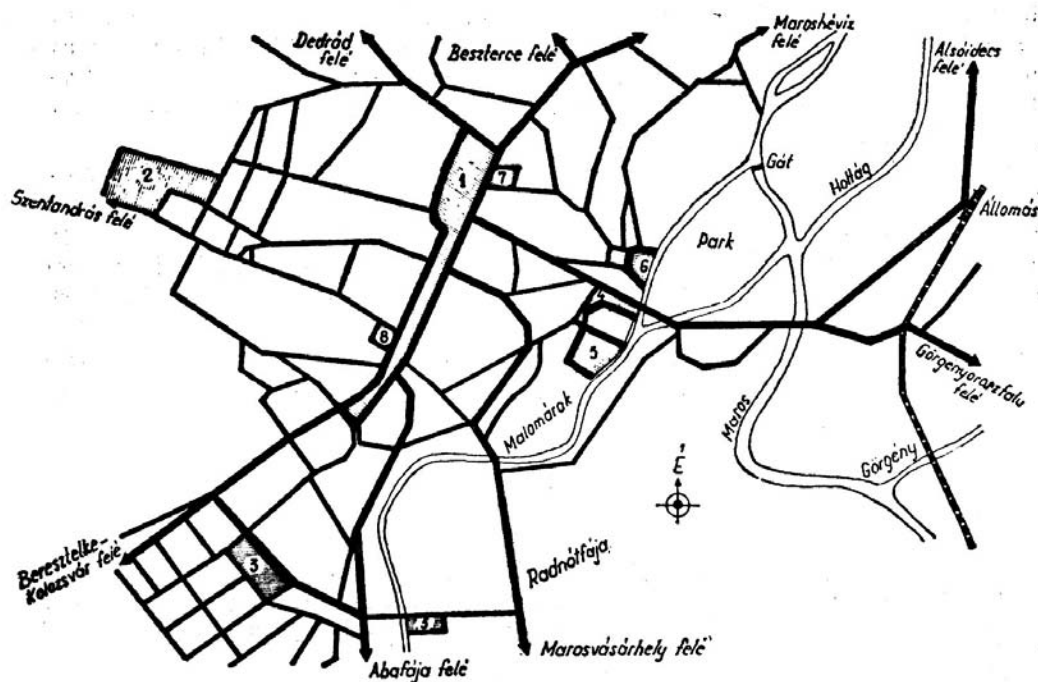
kényen, lepedőn vagy kosárban árulták termékeiket. A zöldségről leginkább az alsó- és felsőidecsi termelők, káposztáról a peteleiek, kiváló hagymáról az alsóbölkényiek, görgényszentimreiek, felfalusiak és radnótfájaiak gondoskodtak. Az augusztusi kirakóvásárokon a Marosludas környéki parasztok nagy mennyiségű dinnyét halmoztak fel.

A nagyvásárokon a vásártér keleti oldalán, a régi posta melletti *Meszes* utcában (az új mozi egykori helyén) volt a *bőrpiac*. Itt *nyersbőröket* (bárány-, juh-, kecske-, gidó- és nemes szörmének való vadbőröket) árultak. Bőröket a levágott állatok tulajdonosai és a bőrkereskedők egyaránt hoztak eladásra. A régeni bőrpiacot távolabbi városok szücs-mesterei (pl. Erzsébetvárosból Slakovits Mihály) is felkeresték.

A szárnyasoknak, fűrészárúnak, faszénnek, tűzifának és szénának külön piacaik voltak. A *tyúkpiacon*, a Schobel utca sarkán a környékbeli eladók (Alsóbölkény, Beresztelke, Marosfalu, Marosvécs, Széplak, Petele stb.) tyúkot, csirkét, kakast, kacsát, ludat, tojást, tejet, tejfölt, ordát, tehéntúrót és juhsajtot kínáltak a város lakóinak. *Deszkát* és egyéb *fűrészárut* – ezeket leginkább a Görgény-völgyiek hozták eladásra – a katolikus templom előtti téren és annak közelében lehetett venni. A *tűzifát* meg a háziasszonyok és a szabók által keresett *faszenet* a Sós utcában, a *Pipa* nevű fűszerüzlet közelében árulták. A faszenet a görgényüvegcsúri szénégetők, a tűzifát a Felső-Maros menti, Görgény-völgyi és nyárádmenti parasztok szállították. A tűzifát szekerenként vagy ölszámra kínálták, majd az alku megkötése után házhoz szállították és az udvaron ölbe rakták. A hetivásárokon a Fötéren árulták a tűzifát.

A *szénapiac* a mai nagypiac helyén volt. A kirakó- és a csütörtöki hetivásárookra a Felső-Maros és nyárádmenti, a mezőségi, valamint a Görgény-völgyi falvak parasztjai több száz szekér szénát hoztak eladni; mindent többnyire a helybeli szarvasmarhatartók, *fiákeresek* és a városi fuvarosok vásárolták fel. Rajtuk kívül nagy mennyiségű szénát vett Simsi Hermann kereskedő is, aki bálákba préseltetve az erdei fuvarosoknak adta tovább.

Napjainkban a volt szénapiac helyén tartják a kirakóvásárokat és minden csütörtökön a hetipiacot (VIII. térvezet). A zöldséget, gabonát, az állati eredetű termékeket a mezőgazdasági termelészövetkezetek és a háztáji gazdaságok, a készruhákat, a lábbelit, a kötöttárut stb. a textilgyárak, kisipari termelészövetkezetek hozzák a piacra. Kolozsvárról, Székelyudvarhelyről, Kajánból, Vajdakamarásról kötöttárut, Dédáról, Marosvécsről, Beresztelkéről készruhákat hoznak. A helybeli kisipari termelészövetkezet fejkendőket és népies hímzésű ruhákat kínál. Ezeket az újabb vásárokat is felkeresik az egyénileg dolgozó kisiparosok: Alexandru Truța, Ioan Truța, Octavian Grama, Kiss Ferenc és Mösler Alfréd kádárát, a görgényszentimrei Kiss Péter fazekakat, Mauritz Alajos keféket, a jobbágytelki Simon József és Bálint Ferenc (ma régen lakos) szalmakalapokat árul. Dédáról nyírágseprüket és vesszőkosarakat, Idecspatakáról, valamint Oroszidecsről gereblyéket, kaszanyeleket meg fából készült lábtörőket hoznak eladásra. Hordócsapokkal, fokhagymatörőkkel és vállfákkal időnként egy topánfalvi árus is felkeresi a régeni vásárokat. A helybeli, dédai, bölkényi stb. cigányárusok üstöt, szitát, fakanalat, levéltárcát, fésűt, gyűrűt, tükröt és egyéb csecsebecsét kínálnak. Az ószer nem hiány-

VIII. Régen vásárterei, piacai: 1. főtér (a régi kirakóvásárok helye), 2. baromvásártér, 3. szénpiac (ma hetipiac), 4. szén- és fapiac (ma üres tér), 5-5. új napipiac, 6. volt napipiac a 60-as években, 7. bőrpia, 8. tyúkpiac. (Az I-II. és V-VIII. térvázlatot Király Sándor és Nagy Ilona rajzolta)

zik a mai vásárokról sem. Napjaink országos vásárait is februárban, májusban, augusztusban, októberben és decemberben tartják. Időtartamuk három nap: első nap ló-, második nap szarvasmarha-, harmadik nap pedig kirakóvásár.

A heti- és országos vásárokat a nyári hónapokban a *napipiac* egészíti ki. A Főtér közelében, a Víz utcában lévő *kicsi piacon* a helybéli és a környékbeli elárúsítóktól a város lakói naponta friss zöldséget és gyümölcsöt vásárolhatnak. Az utóbbi években a régeni piacokat áruikkal Moldvából, Olténiából és az ország más távolabbi részeiből érkező termelők is felkeresik.

*

Az árucserre meg a kereskedelem fontos szerepet töltött be Régen és környéke népéletének alakulásában. Elősegítette a Felső-Maros és a Görgény-völgye lakóinak gabonával és ipari cikkekkel, a Luc menti és mezőségi falvak embereinek városi ipari és falusi háziipari termékekkel való ellátását. Az árucserre során nagyon sok embernek nyílt lehetősége megismerni más vidékek termelési eljárásait, gazdasági eredményeit. Mindez előmozdította az emberek látókörének bővülését, az állattartásra, gabona- és zöldségtermesztésre, a kisiparra és háziiparra vonatkozó ismeretek terjedését. Társadalmi, művelődési vonatkozásban az árucserre szintén a haladás ügyét szolgálta: elősegítette a Régenben és környékén

élő román, magyar és szász, városi és falusi lakosság közötti kapcsolatok fejlődését, elmélyítését, nyelvük, szokásaik és kultúrájuk kölcsönös megismerését, mint ahogy nagy hatással volt öltözetük, ízlésük és szokásaik alakulására is. A vásári látványosságok és szórakozási lehetőségek a társas élet jelentős alkalmainak minősültek.

Az egykor oly nagy hírnévnek örvendő régeni nagyvásárok a XX. század közepétől veszítettek jelentőségükből. Az ipar és kereskedelem fejlődésével mind városon, mind falun szakosított üzletházak és szolgáltatási egységek jöttek létre. Ezekben a lakosság textil-, bőr-, vegyi és vasárut, készruhát, háztartási gépeket, tévékészüléket, rádiót, bútort és a kor követelményeinek megfelelő egyéb árut, fogyasztási cikkeket stb. vásárolhat. Ezek mellett azonban a kirakó- és hetivásároknak még ma is megvan a szerepük a városi és falusi lakosok sokféle, változatos szükségleteinek kielégítésében.²⁹

JEGYZETEK

¹ Kós Károly: *Az árucseré néprajza*. Szempontok és adatok – *Népelet és néphagyomány*. Tíz tanulmány. Buk. 1972. 9–51. Uő: *Vásárok és vidékek = Tájak, falvak, hagyományok*. Uo. 1976. 326–381; Tóth Zsuzsa: *Tîrgurile din Oradea*. Biharea II(1974). 83–106, IV(1976). 125–160. és VI(1978). 105–148; Duka János: *Margittai vásár = ND 1976*. 125–130; Tar Erzsébet: *A balavásári nagyvásárokról = ND 1978*. 178–185; Vasas Samu: *A vásárosok hagyományos beszállóhelyei Bánffyhunadon = ND 1980*. 178–190; István Lajos: *Korondi vásárok = ND 1981*. 118–128; Tarisznyás Márton: *A vásárok és a vásározás – Gyergyó történeti néprajza*. Tíz tanulmány. Buk. 1982. 179–186. – Tanulmányom lezárása után jelent meg Dankó Imre nagy összefoglalása: *A magyar vásárok néprajza = Magyar néprajz*, III. Kézművesség. Bp. 1991. 637–702.

² *Documente privind istoria României*. Seria C. Transilvania, I. 1075–1250. Buc. 1951. 232–234.

³ Ua. XI. 1356–1360. Buc. 1981. 25.

⁴ Urmánczy Nándor: *Szászrégen és vidéke*, Erdély V(1896). 7. sz. 85.

⁵ Nágler, Thomas: *Așezarea sașilor din Transilvania*. Buc. 1981. 274.

⁶ Gündisch, G.: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. Sibiu 1937. IV. 322.

⁷ Chiorean, Ioan–Muzsay, Iosif: *Meșteșugurile Reghinului medieval*. Steaua Roșie XXII(1970). 245. sz. 3.

⁸ *Székelyföld írásban és képen*. Szerk. Dávid József. Bp. 1941. 165–166.

⁹ Schwab, Traugott: *Die Geschichte der Sächsisch-Regener Tschismenmacher*. Bistritzer Deutsche Zeitung XVI(1928). 60. sz.

¹⁰ *Conscriptio cehalitarum oppidi Sz. Régen de anno 1749*. A Kolozsvári Állami Levéltárban Torda vármegye levéltára, 1356. sz.

¹¹ *Beiträge zur Kenntniss Sächsisch-Regens*. Hermannstadt 1870. 210–211.

¹² Thirring Gusztáv: *A magyar városok statisztikai évkönyve*. Bp. 1912. 124.

¹³ Barabás Endre: *Maros-Torda vármegye és Marosvásárhely város közgazdasági leírása*. Bp. 1907. 89–90.

¹⁴ Barabás, i.m. 106.

¹⁵ Az *Erdélyi Magyar Református Naptár* 1935-ben a régeni országos vásárok időpontját a következőképpen jelöli: febr. 11–13. ló-, 14–18. szarvasmarha-, 19. kirakóvásár; május 1–3. juh-, 4–6. ló-, 7–11. szarvasmarha-, 12. kirakóvásár; júl. 30–aug. 1. juh-, aug. 2–4. ló-, 5–9. szarvasmarha-, 10. kirakóvásár; okt. 15–17. ló-, 18–22. szarvasmarha-, 23. kirakóvásár; csütörtök: hetivásár. A német nyelvű mezőgazdasági naptár, a *Der Pflug*, 1939-es évfolyamában a fentiekén kívül a dec. 10-i ló- és 11–12-i szarvasmarhavásárt is hirdeti.

¹⁶ *A Marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara (röv. MvKI.) jelentése az 1895-ik évben.* Marosvásárhely 1896. 55.

¹⁷ *MvKI. jelentése az 1896-ik évben.* Uo. 1897. 39.

¹⁸ *Kapocán:* a moldvai r. *căpițală, căpețală* (kantár) ritka magyar nyelvjárási változata, vö. Márton Gyula–Péntek János–Vöö István: *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai.* Buk. 1977. 197. *kapicála.*

¹⁹ Urmánczy, i.m. 85.

²⁰ *MvKI. jelentése az 1893-ik évben.* Marosvásárhely 1894. 234.

²¹ *MvKI. jelentése az 1891-ik évben.* Uo. 1892. 77.

²² Barabás, i.m. 106.

²³ Thirring, i.m. 282.

²⁴ *Lupujhinta:* Csipkés Károly múlt századvégi adata szerint „körbeforgó hinta (ringespiel; Lupuj nevű ember kezdte)”. Szinnyei József: *Magyar tájszótár,* I. Bp. 1893. 1370.

²⁵ A csizmadiák nagy számára utalnak Barabás, i.m. Régenre vonatkozó adatai: 1900-ban a városban dolgozó 677 kisiparos közül 334 csizmadia és cipész volt. Rajtuk kívül 141 tímár, 78 szabó, 48 mészáros, 32 kovács, 13 fazekas és más kisiparos dolgozott a városban.

²⁶ E tanulmányom lezárása után bővebben foglalkoztam múltjukkal és jelentőségükkel: *A szászrégeni kádármesterségről.* Művelődés XL(1991). 4. sz. 34–39.

²⁷ Az *Első Szászrégeni Kalapos szövetség* századunk elején alakult, a 30-as években 8 tagja volt; a közös jövedelemből munkájuk és pénzbeli hozzájárulásuk arányában részesedtek. A régeni kádármestereknek szintén volt kisipari szövetségük: 1905-ben alakult, 30 taggal; közös műhelyben dolgoztak, országos és hetivásárokon árusítottak.

²⁸ Itt jegyzem meg, hogy a régeni kisiparosok jó részét Friedrich Schön cím- és névtára alapján azonosítottam: *Catasterul numerelor de case și dosarul adrelelor al orașului Reghinul-Săsesc.* 1924.

²⁹ Fontosabb adatközlőim, zárójelben 1982-es életkorukkal: Weninger Irén (90), Haltrich János (86), Albert György (85), Alexandru Geosan (85), Sztéhlik Ferenc (83), Silvia Nicoră Conț (83), Gavril Sava (82), Kiss Józsefné Rend Rozália (80), Bódis Miklós (79), Kobulniczky József (79), Sárkány Ernő (79), Demeter Sándor (77), Bakó Géza (76), Jobbágytelke), Moritz Elemér (76), Veress József (76), Kiss Péter (75, Görgényszentimre), Mauritz Alajos (75), Péntek Sándor (75), Kobulniczky Gyula (74), Laczkó György (74), Jakobovits Leib (72), Orbán Antal (72), Ozsvát Ferenc (72), Szabó Sámeul (72), Bereczki József (71), Molnár József (71), Szathmári Lajos (71), Fall Sándor (70), Finna Béla (70), Sárosi László (68), Jozefi Emil (65), Lakó József (64), Makszim Mihály (63), Alexandru Covrig (62, Idecspatak), Király Sándor (62), Ajtay Gyuláné Kiss Rozália (61), Brumár György (61), Kohl István (60), Bakó Sándor (59).